

Улууска -- бу күннэргэ

Хайахсыкка А.П. Илларионовка паматынык турда

Ил Түмэн берэсэдэгээ А.Н. Жирков.

ылг А.И.Понсеева, Е.Е.Маркова, улус тэригтээрин салайштыгыра уонна Ил Түмэн бэлээр оюнор, депутаттара кыттынын ыслындар.

Александр Николаевич Жирков тыл этийнгэр Афанасий Петрович Илларионов Государственный деятель, поэт, тыгасчын, улахан Государственный деятель, Афанасий Петрович Илларионов торообут күн. Кини бу орго дойдту башар буюлар, 75 салын тууши эз.

Алтынны 18 күн - кин туттар биир дойдтулахын, Саха Оросын бүлүүкчийн Ил Түмэн Государственный Мунчызын бастакы борссоноотын, поэт, тыгасчын, улахан Государственный деятель, Афанасий Петрович Илларионов торообут күн. Кини бу орго дойдту башар буюлар, 75 салын тууши эз.

Бу күн торообут Чурапчытын дыноо - сэргээд үйлтийн дынандырын тэргүүнийгээж ынтындар. Кин бастакы аянтарыг Хайахсыг нэнилийн Афанасий Петрович Илларионовка анаммыл паматынык бутун газилийн дынун, ынчнын түмэн, уоруулж бывынга - маймыг арьлынна. Паматынык арьлынтыгар А.П.Илларионов юргю В.Е.Илларионова, Ил Түмэн борссоноотын А.Н.Жирков, Саха ореспубликанын култуура бийшигийн министр В.И.Тихонов, улус бывынтын бастакы солбайчычы А.А.Ноговицын, улус депутаттарын С.Сабитин борссоноотын Я.П.Оконешников, улус бывынтын солбайчычы И.К.Матвеев, биир дойдтулах-

тын А.П.Илларионов юргю В.Е.Илларионова, Ил Түмэн борссоноотын А.Н.Жирков, Саха ореспубликанын култуура бийшигийн министр В.И.Тихонов, улус бывынтын бастакы солбайчычы А.А.Ноговицын, улус депутаттарын С.Сабитин борссоноотын Я.П.Оконешников, улус бывынтын солбайчычы И.К.Матвеев, биир дойдтулах-

тын А.П.Илларионов юргю В.Е.Илларионова, Ил Түмэн борссоноотын А.Н.Жирков, Саха ореспубликанын култуура бийшигийн министр В.И.Тихонов, улус бывынтын бастакы солбайчычы А.А.Ноговицын, улус депутаттарын С.Сабитин борссоноотын Я.П.Оконешников, улус бывынтын солбайчычы И.К.Матвеев, биир дойдтулах-

тын А.П.Илларионов юргю В.Е.Илларионова, Ил Түмэн борссоноотын А.Н.Жирков, Саха ореспубликанын култуура бийшигийн министр В.И.Тихонов, улус бывынтын бастакы солбайчычы А.А.Ноговицын, улус депутаттарын С.Сабитин борссоноотын Я.П.Оконешников, улус бывынтын солбайчычы И.К.Матвеев, биир дойдтулах-

Афанасий ЗАХАРОВ.

Василий Конюк ученик скопор хөгжлийн түүрхийнээр

Паматынык арьлынтын иерукажа түнэ.

КИЭН ТУТТА, СҮГҮРҮЙЭ АБЫННЫЛАР

Ытых кийибигэр анаммыт, кийи үрдүк аялгар сүтүрүүү болицтэн ынтындар дынага улусупт ляно-сэргээ, Илий Энээр улустар депутаттара, наанийктэрийн баянтыгаха сарынтыгар. Фойеэд А. П. Илларионов үзүүн, олонуун коршарер бывысташын сэнэр, бийнрийн кордуур.

Мунчызын А. П. Илларионов торообут 75 салын бэлистиир ореспубликанын хамынныйн председателе, Саха Ореспубликанын Государственный Мунчызын (Ил Түмэн) председател А. Н. Жирков, сис юмитигээр председателэрэ, Ил Түмэн депутаттара, Илий Энээр улустар депутаттарын Собиеттин председателэрэ, Култуура уонна дуухубунай сайдын министристибэтийн министр В. И. Тихонов, счетчай наалта председател Е. Е. Марков, ореспубликанын кыркын Собиетин салайчычы Ю. Н. Григорьев, А. П. Илларионов юргю В. Е. Илларионова, о. д. а. кыттынын ынтындар.

Уоруулж дынага бастакы чадынгар А. П. Илларионовы уран тышинах поэт, торообут дойдтулахтарын бывынтын кордорор кинийн шаардлыг танынтыбыг уус-урган композиции кордурүүнэ. Хоноонпору истэ олон, кырдык дынны, олус истин ийнитэй, дойдтулах, дынгутар, сэргэтийр мунара суюн боринийнх, ырвас таңчилнах эзит дизн ижэйсэн.

Афанасий Петрович үзүүн, олонуун түнэдэгээ А. Н. Жирков оногдо. Кин Саха сир бэйзин бас бийлийнг түрүүлэсэндээ 17-с үйлтийн сажаламмыгынтын ыла, бастыг чулуу дынмут бу хайысхаяа түнэдэгээ бийлийнээрээ. Государственный Мунчызын (Ил Түмэн) бастакы депутаттарын түнэдэгээ, кинчэри салыбыт А. П. Илларионов ореспубликанын сударыстын аялна олонхоннууттар кийлэрбт кыншга сунсон улаханын балицтээ. Бэйзэти или созынка депутаттарын Афанасий Петровичтын алтынтын кийи

бывынтын, кинийн үзүүн эрэ буолбакка, кийи, тапталаах юргэн бывынтын санаалсан юнсэбийн саалада мустубут дын олус боломтогоохтук ижиттийр. А. П. Илларионовын үйлтийнг таанындах улустарин ини Ил Түмэн Махгалт сургут И. М. Каргузаца, А. П. Дорофеевка туттара.

Улус Мунчызын Собиеттин председател Я. П. Оконешников, улус бывынтын бастакы солбайчычы А. А. Ноговицын эзээр түл эзээр, А. П. Илларионовын үйлтийнг улуска, Хайахсыг нэнилийн баяннаах үзүэр барынтыгарын түнэдэгээ, ини кыттыбыг дынгутуусалаштын аялтан махгалшарын билээрээр. „Саха сирэ Россия саасаа быгдийн 385 салын“ бийшигийн Е. С. Лукана, И. И. Филиппов, И. И. Фелоров навараачаммыгын туттарынш.

Саха Ореспубликанын Култуура бийшигийн сайдынга министр В. И. Тихонов эзээр түл эзээр, улус депутаттарын Собиеттин

председател Я. Н. Оконешниковка Эзээр сурук туттара.

Саха Ореспубликанын түл ханайыстын үүгээх үүнэ, улус бочоогнах таажданин И. И. Филиппов Афанасий Петрович биир дойдтулахтарын эзээр түл эзээр, Хайахсыг дыно-сэргээти чулуу юнсэбийн юн туттарын, кин аялн урдукгүү туттарын балицтээ.

Саха АССР Урдук Собиеттин председателин үүгээх, Ынк салайчычы Ю. Н. Григорьев улусупт буолууттар А. П. Илларионов оруулун, борсэгбийнээзэх орлогодоо түүрхийнээр.

Венера Егоровна Илларионова күнүү кийитин түнэдэгээндээ истин-ирих аялчын, 4 оюноро үерокгэнэн үүзүүн-хамсын, ая-тута сүүдэлчилгээн, 6 синийнхэгийн юнсэбийн дэлгүй, урс-сэргийн ижиттийр.

Уоруулж чаас эзээр конкордийн түүрхийнээр.

Алексей СЛЕПНОВ.

Василий Конюк ученик скопор хөгжлийн түүрхийнээр

А.Н. Ишларинов тәрбиябүтінде 75 салын корсо

ДЬОНУН КИҢ СЫРДЫҚ ААТА УМНУЛЛУБАТ

Алтынны 18 күнүгөр СӨ угуулук
юрина, Ил Түмэн Государственнай
Мунисың берэстэбнитгэлэрийн
налататын бастикы борссынээзэлээ
А.П. Ильарионов торообутгэ 75
сынлыгтар анальвах Илии Энгэр удуу-
стар депутаттарыгар анаммыт
семинар болдан зааста.

Семинар сағаланыптыгыр улуус депутаттарын Собзитин председателю Я.П. Оконешников семинар программасының сыйылыштарында оңтүстүк жөнүлдүрүлгөн күнүнде болуп шартталып, оның тарбиялык миссиясынан иштеп алғанын көрсөтүлгөн. Ол курдук, Чураңчы угуулун баянының бастакы солбайыччы А.А. Ногояның, ажастоо бойзин салайтынын болуптуруустарыгар Ил Түмэн бастайшынын хамыныйатын председателю, семинар модератора В.А. Местников, экология, сир болуптуруустарыгар Ил Түмэн бастайшынын хамыныйатын председателю В.М. Промольев, Муниципалитеттин төрөллини сабзеттэрин толорооччу дыри-

эксперта Д.Н. Горохов, Государственной уонна муниципальной салуусын департаментын салайааччытын солбуйакчы В.В. Румянцева, сир, баий-дуулсынын ашыларыгар министрии солбуйакчы М.В. Никифоров, ун-харны министриин солбуйакчы И.И. Алексеев уонна Мэргэ Хангалас, Уус Алдан, Тавату, Нам улуустарын Сэбигийн председателтээр, депутаттара уонна Чурагчы улууцун, нэйлийзкүйрэйн депутаттара, баянлыктара кыттычын депутаттара, Улаанбаатарын баруун түшүүнүүдүүн салбуйакчы

Салғыны М.В. Никиторов изнилөө, оройчоңгат хамсаабет башын-дуолу бас билин, регистрацияланын документтери толору болтуруустарыгар, Д.Н. Тороков СӨ мунисципалитеттеги таңбасшылар сабжеттерин үзлөргөр-хаминастарыгар, изнилөөнөн кыттары ситимиздөн үзини

Дынаал кыттызлаштара ингээдэлтигийр болтууроостарын, ордук түт-харчны тырышилыгын туунашыйыттылар, сонгоох экинчилгэрийн илгиттийр, санааларын этийиэр. Инициитин дааны куруух манийк цаанашары ынгар кодьүүстээбүүн байнасаныгээр.

Түмүкөс кыттааччылартан семинар туурунсан санасылардың ныйгىдым.

Б.В. Макарова, Болгоно
юнышгүй баяныла:
- Бүгүнчү семинар олус тұнашах
буолла. Элбәзін иштегім, салға
тальытуыбыт баяныңк буоламмыңы,
инициатив үшөр тұнашыам дин салға-
дым.

Ю.П. Посельской, Чурачты
и энгельсских депутатов:

-Үрдүк таңымдаах, үчүүгэй, ингэрзиний семинар буюла. Илини Эңээр улуустарыгтан кыбиг жагасыларбытын кытта, кынгастык да буюлдар, санаа атасастыбыт. Семинар сага быйыбардаммыт депутаттарга, балысыктарга ордук туналаах. Ии Түмэн анын хамынайын аягыгтан ингэрзиниргөнүү бөлүнүүстөрбөгүйгар тонору дахылаатыра ишитибит. Ыйан, көрдөрөн юпсээбигтээржтэн эзбози билүүбүт. Хас биридин кыттаачыга үчүүгэй барайы пособиелары биэрдилгөр. Пособиеда бойзбон бырашып, эзбозинисенит туунан, туслаах эзбэйтингээр тунашышар терминнегөр балыктасылаа сурулубуттар.

Анаңар ізбілдіктерін деңгекттерде

-Биитиң иштегиздиңдердің
бөлтүрүстөрбөтпүн таарыйылар. Үй-
харны тырысыгын, депутаттар түсөх
оруушашкытын үчүүгүйдүүлүк
бынаардылар. Оның
бороссататындыры ынтыран практикеский
хабаршаш семинардары ынталаныра
буолып. Холобур, союзиниар, бас биити,
документиниар опоруу
бөлтүрүстөрлөр.

Хонгою энэлийгийн депутаттара:
-Семинар учүүгээдэк сийншилжихик
ааста дин саныныбыт. Ил Түмэннэрэг
бэришигийн ыйнтыншарга сийнлийн
эшнээтигэрийн истээн астыныбыт.
Мунхахтан элбээд бишнибийн илникитийн
үзүүлгүүнээр түншахтын. Манинк
семинар гар уссо дахьаны нытгийн тур-
нигийн.

Марина ПЕТРОВА.

ЧУРАПЧЫ КОЛХУОСТАРЫН КҮҮС ӨТТҮНЭН ХОТУ КӨНӨРҮҮ
УОННА ГОСУДАРСТВЕННАЙ ДЕЯТЕЛЬ А.П. ИЛЛАРИОНОВ
ТӨРӨӨБҮТЭ 75 СЫЛЛАРЫГАРА АНАДЛААХ АЙАН

Байылт Чурапчы улууңун алдыархайышаш билүүр Хоту улустарға коноруүүгөрийн 75 сыйын болжөнгөнин ынтымалына. Хайахаыт иңиңиңиңтән Бүдүншай аятынан колхусоос Чурапчы 41 коноруүлүбүт колхуостарынын ийнээр киризэн, 134 ханаайыстыба, 406 киши хоту Ээлигээн оройуонугтар күүс оттунэн 1942 сыйлаахха атырдах ыйын бүтәнлик күннегирэгээр торообут алаастарытган коноруүлүбүттөрэ. Коноруү ывар сыйлаарынэр 127 киши хоргуулан, ынчлан, араас бывылаашарга тубоңын алсан, комиц үнүүхтапа Хоту хаадбыла.

Афанасий Петрович Илларионов 1942 салынаннан 18 күнүгөр Эңбекшін оройынан Олуону салашын Натаара ерүс төрдүгөр көнөрүүгү түбэспүт Петр Афанасьевич, Елена Васильевна Илларионовтарга тереебүт. Кинин торуурүүгөр ийтгэ сыйынгашан босхон буолан сыйтара, сана тутулубут; хас да ынал дүккәнханан слюор, тынысы баладын дыңгыз уолун тороштуу. Айылык кырымчык, нуорма бурчук бәрилигүү; эр дүон саттан балыгын бултаабаңа, государствоңа туттарбакка сыйындар, атын булшу бултуур кынажара суюх буолан маасабай эччүйгүйн, хоргуйуу; тынышын ыналдының сүгүү сабжаммыт юмниэр торообута. Афанасий Петрович көнүүгү түбээн ыар дыңгыламмыт Хайахсытын дынун комолоруун, кинилэр сүрөхтөрүн, илиилэрин сыйластарынан, бойзлэр хоргуйын, ыналдын – сүтэн олорон кинизкэ сана тараебүт обою, ыналдын олор – тиллэр охсуунуттар сыйтар ийттигөр бүтәник айылыштарынган берсэн тынынаах хаалбытын билэр, дыңугтар – сөргүтүгөр ерүү маҳтанира, оподын тухары кинилоргэ иштөөнүн аабынара. Ону бойжин хоноогутар да жеңесе.

“Хайка уаңбут, хапындыңиң,
Хайдесекиңиң? – диктандыр.
Аспатын сурасы... Анын хапындыңиң -
Атасекиңиңиң ижтандыр.
Миң ал тексттеги узунубакка
Мәйдым сүгэ сыйдабын:
Сүйдабыннын албет аякка,

Мин Афанасий Петрович олох чугас уруу-хаан биргептэ бусолбайын. Бишиги аялдарбыг – бииргэ торообут дэвон. Мин азад Улахан Бүүгүр, кини аялта Кыра Бүүгүр дээрэнэр. Дойлдубутутар льоннорбут кинини Улахан Очиуунниа, мигигин Кыра Очиуунниа дээр аялтынчлалаа. Убайбыгтан ус аялвар сый балысын 75

сылғындыңда, көнөрүү жишиң, биңити дүйнүүтүнгү түүхбезгөн олорбут алаастарынан уонна байыр Афанасий Петрович тоoroобугу 75 сыйынан, кинини сөриэстээн, улааптыг, обо сыйынан оонньюобу, шыгобиг, олорбут сиргүрүнгөн бара сыйындаахтахнын изэн салын кипирбүт хас да сыйт бушил. Онон сибозетгээ, Алирев Степан Алиревич, Мээс Ханынас улуунун төрөзин үзүүнгүйтгэрийн профсоюунын боржесүүдээзээ, Силоров Дмитрий Николаевич, Майя спилининин дынантайтын суруунчур специалина, мии биригэ тоoroобут быраатым уола, Ишариков Михаил Михайлович, Чүүйэс оскуулалыг дэриктэр, Ноюн Виктор Романович, "Эркэйн" ханынг эшигчүүзүүхээс киртээр уоша мии балыкан мыйн 12-13 күнүүрүүр Нурагчы оройбуонун Хайахыт ижилихин Бойног үзүүн ууфун алаастарында биңе сыйт-түүр биң.

Балбай 12 күнүн сарсыраңынан йаммалып сабаласыпбыт. Айаммыг Майягтан Башара тәжилиногиң Сымсаңып, Оргондоо үрэчинин, Дэлниөбүнен, Кулан, Турандаах Сайылыктарынан бойуют алаастарылгар тийин. Турандаах сайылыктан бойуюттар саамай арбаза, унук сайылыктара Бэрдигэс Арыы – үс эрэ бирзэлтээ. Урүэ хоту хөвшүүр Хашынын унук дин алтыыр алаастыны сирэг хас да ышыл айылтыра. Билигги биңиги, Илиариононгар тохтугүүттен суулшары турар, синийгээ тийт занынан иккى оттун суоран түүшүбүг сайланты чуулган орсон турар. Оною бостуклар сайылышинара, бу айылгар тохтоон, кыра уот оттоо сирбилин анатыбыт: биңиги кырлыгаастарбыт овоо саастара аасын, уйылдырни ухары ахтар-санылар сайылыктара ээ буюштаца. Годайындаах 1942 сыйт сайылыктар бары юризгүч майлан оңуутг, сорох эр шөнгө сэригэ барбылтира. Сэрии синийтэн дөөн сэригэ уонна коюруүгүч шөнгө-сүңгүч, алхуос сөнүүгүч азышан, майна сайылаадагат сүйбүлгүнде.

А.П. Иларионов торообутъ 75 салын көрсө

Сальыға. Ишінші 2-с стр. көр.

Салтын айаннаан Аччыгый Тубацайын балай да улахан, ыал бөгөө спорбүтүрүгү алааска киңирбүт. Бу – Прокопьев мах дойдуга. Иккى бергээхий юниор эхийн, аятырбыт бынны, кылышынг, отделение хамандырыа, хонооной, "Сулус" уордьянаах, сэргийтэн энгэлибээтэхэрэ. Таарый этгээд, ити франасий Прокопьев – Мэн-Ханталастар алдар музыкаммыг, мелодислыг Саников төрөлжүүт энээ, ал эхийн аягта Семен Елисеевич Саников, милиция бөгзэрээний аягта олар. Убайбынаан бу алааска оюу аялбүт аяай сирбүт. Биар саас дарынгээнин, алаастарынаан кус юрийцадан убайбынаан куулатыгар күүс тээн хоммуулж.

Аччыптый Тубабаайы хоту оттугэр, орзээ эр аншара сирэг Манган дэлгэн ажам аах алгаастара. Мин ажам тохиултуг аялга Охондоо кинийн бинирэ тообут быраатын гар Хабынчагаанигижээ орбит. Хабынчага обо эрдээгүйтэн тохижвснтарга-Бууккаларга үзүүлийн шлыбыгт. Прохорынтар сүүрбөтин талаа ааснын уолга Магнитогорсктэн цыцарь сүеңү корооччу кыстыгарын нымсаны холбоон, бу Маданы сирүүүзэн тусла ыалт онгорбутгтар. Маданын тилиг дэлмүүт түүпүүт амнаарзара борт тохиулж ордоон турар. Оюо сыйцдан оююу ширимбийтигэр хоммут ажай амнаарбыг тилин дааны дьон хонор збит. Ниваа тохиоо, от тэнээ сылтар. Балагдана замж аши суулгубута ыраатга. Оннуугар пазас уга олгомнук үүммүүт. Бу баландын мин торопшүүтэрийн 1946-47 шилдэг кынын кыстаабыгтар. Мин синийн кумашы угас полковой суумкапытган цыцан турган бааран, хаман барбыльм. У. Отох инигээр сэрийн турар. Иги минийн 91 салдаахха Бэлгээхийн күнүүэн сүүрэн ийбит балызбэр аймахтарын туруобрута. Массынынга спидометра 140 км кильта. 1931 салдаахха баландын ыйын потугар ажам Петр Гаврилович 1929-ны гар Олжогийн орус бирэгээр баар буор гарсан Маданын салын күнүүэн хэсэбигта. Ол суулунан, ажабын бишигээр гарсанын салын

риостын, бийр күннээк сүүрүү торбуум. Аймахтарым үзүүлэх
орсүүгүүтээр, эзэршигийнгээр, 26
шивааны турбут сэргээ тордээ эмэж
холбуг. Уот отгон, сирбигин алшадынан
алтыбыг. Хаартынсаң тусгүүбүт. Майдан
энд отто кийн алвас Улахан Тубаажайы
ен. Кынын мунххаланар обургуу күолтэж,
туулуу ардаа үрдүүк сыйраадаах. Манина
чигниги обүрзэлэрбигт комуулэх сыйгааттар.
Энэхүү оюн Афанасий Петрович
Кыра Бүгүүр харалцаа сыйтар сириэр,
лахан Тубаажайы хотуу күттэвьнэгээ таасаа,
орбогий лизэн хонуухтах алласын тигар
чилжүүбүт. Бу -- Тарасонтар обүрзэгтийн
настара. Оросчуубулуюу бары муншуугар
стэр кишибиг, күнүү-дымын болгооччи
карас Лукич Тарасон-Тускуул албаны
хухаскы Тарашан торообут алваана. Лука
анович алхамат-суурыйат кыны ээлээ да

шукоса сана юзор тиҳвийсөн даанай үтэлээччи кини буслара, от сохор ассынынгыттан сағашан, ономобилыгар, бурдук тарлар изинистигэр тий. Тарас Лукич бири э зрообуттэринин алаастарыгар үүрбичь сышлааъыга дыз туптугтара, ыстырыр дыз. Оно болот, күолуэр шим үтэн, начаас үлүгэр илмимитин орен балык ылан ынаарынан сизитит. Минниңгэс бөж балыктаах збит. Анаан-ииз бир күрдүк хонибууг. Орон, утыйар начаас ийн-хомус барынга толору. Ылан

Лагтаан-сүүлчшаш, тийнекэтээх сирбийн эзэр айланыбыг Сарсыаралтга бишүүршилч болт ардах ибниирээр. Сүүл сингирбигийн шийдвэртэй ижил бэрхшгэн тывсаны шийдвэртэй Охноон Улсын дээрэн бийнги бийнги эзбигт Афанасий Михайлович Шваренков-Охноон аягтын сабжтадаа

кынгат дойду. Аллас токтукчук остихайда быйынгатах буллара. От боюн чонор сиро эз. Башшан уонна ампаар дынэ баша. Манна бийнин эңбигит күргөнинен Аанаалынын борт дылдоохтук, обоз-уркуу бөбөнү төрөтөн, атахтарын түрүоран спорбут дойдудулара. Эбобиң 24 обозу тареппүүт. Онтон 16-та улуттар санынгар тиинбигит, ыал бүсөлбүт. Эбобиң 1939, эңбигит 1958 сыйлаахха орто дойдугуттан барбынгата-ра. Эбобиң бу аллас томторугар сынтар. Бу алласка торообут салтэ ине-бин Илларионовтар Аңа дойду сэрийитигэр ынтырылыштылтара. Оксюои уолагтарын сэрииңгэ аттакалларынтар шашын, тылтос этси ыытальыра. Киниэргэн иккى учуутал уолагтар, Улахан Нукулай уонна Кыра Дыңгүр 1944 сыйлаахса Иле дойдудуларын комүсюлиңгэр олохторун толук күрбүттегар.

Сэцэүн иккэслэгтэй Охнооюу хотуу көбөрүү ойтуу-саналын аймабыта, олонзорьш багтыхык бусолбута. Кинн уолгатара Миккингэ, Улаан Буюур, Кыра Буюур, бывалын уолгатара Улаан уонга Кыра Сээнийнээр дээр юризинийн кослуулжээр. Санга улаатган эзор Кыра Ньукүний, Хадваргийн шинжээс сэцэвэр Кыра Уйбаши,

танаңыр көттей тыраахтара турар. Мешстерьев Михаил Максимович дың, азым биңрәгэ торообут балтын уола, күтүүгүнөн баштар збиз: Отторугар хойтасын кирионыэр, ардах-сирдэх буслан, ходуналарын оссо да оттоон бүтээрэ ишкүнүүлүк збиз. Михаил Максимович Эрлих Эрлихин сөзхөөсека кылзабынын агротномынбыла, Хайахсыг нафызатын дыңчалгатыгыр землеустройтелинизи ер күмнүү үзүүлбигү. Чайдрэтибие “Тою манна юлдан хоммогутул, үчүзгүй бальыка илимнисен балыктака барыя этигү,” – дын дойдулаш киинин, миңитүү сөздүгү.

Даа жылдан кийитарыктан биргээдээ зээ аялса, тумус тээ эрэ хаххашан турар ырынца ышишмэгт Дэлсүйдэй сайынчын пытлын тийжбэнт. Бу эргин – шохтохгор сайын сайынчын дойрдубут. Уолчны ылантын сэсүүка тийж сайынчынчар. Бийнги инниээжүү, бийнги кийвигээдээ келүүн тантын, алхар, ижисэн оногстор үүдо-маны дойрдубут. Мээчирин ток, үүтүгэнээх, сүүнүүз слүс табыгастах дээд дэон юмсгалын оюу эрххингэндээ истиг улашылтын. 1942 сүннэхээ аялрын тайланын Буденчийн аялсандаа Чуригчныгтан

сынтар, биңиги уолагапбылг жамсанан да көрбетүүр. Которуулубу; кыра сапашан зыбхыхтик сыйынбыйт, хоммут дызыбиз оннугар алаацынапбытын уурдууб. Хвартысакага түстүбү.

Дылгүүдийн арбада оттүүрээр колхус титлигийн дээрдэмжигтаа билигийн да турваагчын. Афанасий Петрович овоо сэццээн ыланынхысэлт ийтийн эр ишиг-яах булаан суүбүг-копиүүг титлигээ. Ийтийнкүйн арбада оттүүрээр Улахан Оюун кыра айлас сэргээр. Арбада оттүүрээр иккүү кластьк балазан баира. Манна ааслыг үүс орнуулгар дээрэн ыланыар хистээгүйчирэ, колхус хотоно баира. 1946 сэццааны юйнын мин дэйнүү манна бастакы багцынгана хысвийн оворжуултууна, мии торобобутум. Оног торообут баланчаным буслар. Билигийн суурин эмж буслабут унусува эрэ туриар. Дэлхийн манин торообутум дээш тохиже коридоруудын.

Майтап салтын айналыш. Хатындык үрөзүн арбаз байылар сыйтар Никитиндер сайдылыкпрызар Күйах Хашылвек тийзбіт. Манна сайдыныр амнияр дыз, балаңдан башылар. Никитин Альфред Николаевич—Чуюхан дын Хайдастылар биир тұмус тұттар ыттық күрдікшістары эт. Маннайты жақындары тәрбиесінде, борсесіздігінен ор сымшарға үшіншібит, будутас вайтуен-санаттан, сабактынан салайшачылынан, салтынан, чаңылтай араңтар тынынан Чурапчы оройонугар бейзеттің юмшадаң көзпінек билинбіт кіні эт. Кини аштырыбыг дуобачылы, ораспаубулғысқа тийж мисстегізор, оройонун зібәк тогулашқа чемпионада эт. Чуюхан салайар “Круїскай” көзөюнүн көнүүтэ ынштарбагаја Чурапчы ақиоруу мүшіншілер испиңжыс күнірійт көзөюнүн комусоюз, олус итәжеттің ожеттін оғорон хашшартарбыста. Көзөюстағастарын биизер де кінини хоргушиліштүй дын: дыно-сөргі эт олус махтана ахылшара. Манна кини уоза, худоңтүшілк, дыкоуускайта скорбут Игнат Андреевич сайдылык оғосстан скорбуттара. Игнат Андреевич юргез Марии уонна кини убайя саахымачы Николай Андреевич, быраагшара, учуупын Иван Андреевич әқелоро, сиздірэ бу обутыларин добындарынан сайдын айы көзен сайдылыныар, сыйниналадылар, сир аспыншылар, күнін-саң болғандар.

Тус арбай айаммынан салынбыгыт. Коңүүг барашчылар Буха Баалынан Бәстөхөө айаннашыгтара. Суон беребинелердөн быйыныбыгыт колуоңголордик, обус төннүүгө сөнөр шарахан ыйанындаах тэвизэлордир таңаасастарын сыйынан, обуюорин досумут, сөнүн, кыркайсаны тибийн, хинан да түшсүү да корботок Хоту дойшупарыгар, ыар санва багыттара жана иштердик, аялду күлгөзчи

барыга, оюлупун, отчечи киши көнүү ашыархайыгар тубаспидэрэ. Хоргуйу, тыныштырыс содулуттап Улахан Бүгүр юргизе Боккуойа, хас да оюо албуттара. Кыра Ныкулай уонна Сооның юргизе Аланыска көнүүттэн ыараыха босал эртилибидэрэ уонна калот; эмис

албуттээр.
Ыбык сирбигизр биир чаас курдук буолтуубул, обугзэргин, хайдах-тусх сэлэрбуттарын кыратык сырлаттым. Энбийт алчар дэври бу алайылгар кыстырыа, Кыра Бүгүртээжин көрүүлэригээр-харыйылтарыгар сэлэрбуга. Ониксон барьер дэври сайннын туудсан, альшахтаан дюонүү антара. Сирбигизр шиган, алжан баран салмы айланызы.

Биз бирэгээни аяланын, Кыра Нынши дин Бойцуттар саамай улхан алласын тагар тийзбит. Клини күдүг улаатан, билигтн Хайхсыкка саамай болдог уонна үчүгэй балыктасынан азтырар. Сэрий ишиндо Булденнай азтынан колхус жансаэгэрийнээ баша, он эзотэр калкуос киши унаайбага этээ. Ардаа балыгар Бытрык динэ урукту колхус, солхуос ыланынык ыстык фермата баш. Клини усулдаттар субан сүүнүнү көрөн ыстыгынчар. Билигтн үс салышыннан хүлсэй дынгээн биир эро отго ордон турар. Бу дынгэри туутуга биир сайн, окно кынризээ дээрэ, Афанасий Петрович Дирин орто оскуулжыгар үоржо сыйдан табаарына Егор Спиридонович Конырининин хананаакылаабыгтара. Гона — аагтаах ункүүүнү. Бу дын муюостыгыгар гилясүү бэхжүүгээр. Дээд инигээр ыстаналынчары. Гона сахалтын ыстаналынчарга соройонтияа тийз күрөхгээр споргемен борз этээ. Афанасий юнилинийн күргэгээн, күсбандыр күнцаалы сэхж ойон буюдуга. Тийбешит — динэ

беломуочунайшар таңсан. Хоту көноруғир туғынан ыңар уураңзы билинишербіт, дюйнің юлғасынан дәйелім байышаный ком белгілікен иштегінин моккурор сүхтесеңдер болады.

толоролдоо буичучулашын иштгиги орбит сирдро. Бастаан сайынъак тикин ортуулж көстүүлгөх сиргэ Кызыны 50 салыгын аяндан туруорулубут. Бойдук уолаттарын юрюсөрлигээр, киндер чизлөрлигээр анаммыт сөргөн тохонкубут. 1995-жылда сайын бие ыйыгар Уллу кыайынга, ал ээд көлүңкөйн көрийсөрлигээр ыйнах ыспитын. Идеялын, тэрбийнин барышын Афанасий Петрович сөнгөрбүгүү. Ики сүүчөюү ыйн мустан бортожай көрийсөрлийн биржанынтык буюобуга. Салғын Афанасий Петрович дэлгүүн отхогторутээр таңыслыбыт. Кыра Бүтүрүүлэх амшар дынажжээрээ. Онуу жилин дэрибийнээр Афанасий Петрович котуулж ташылжэн биржантара, ийтгэ онно сөнгөрбүгттэй. Бишими да биржана Петр Петровичтаах онно олоролгоор. Жалин урууку дээс онын көтөүүн Афанасий-Петрович биржантара Василий, Гавриил

